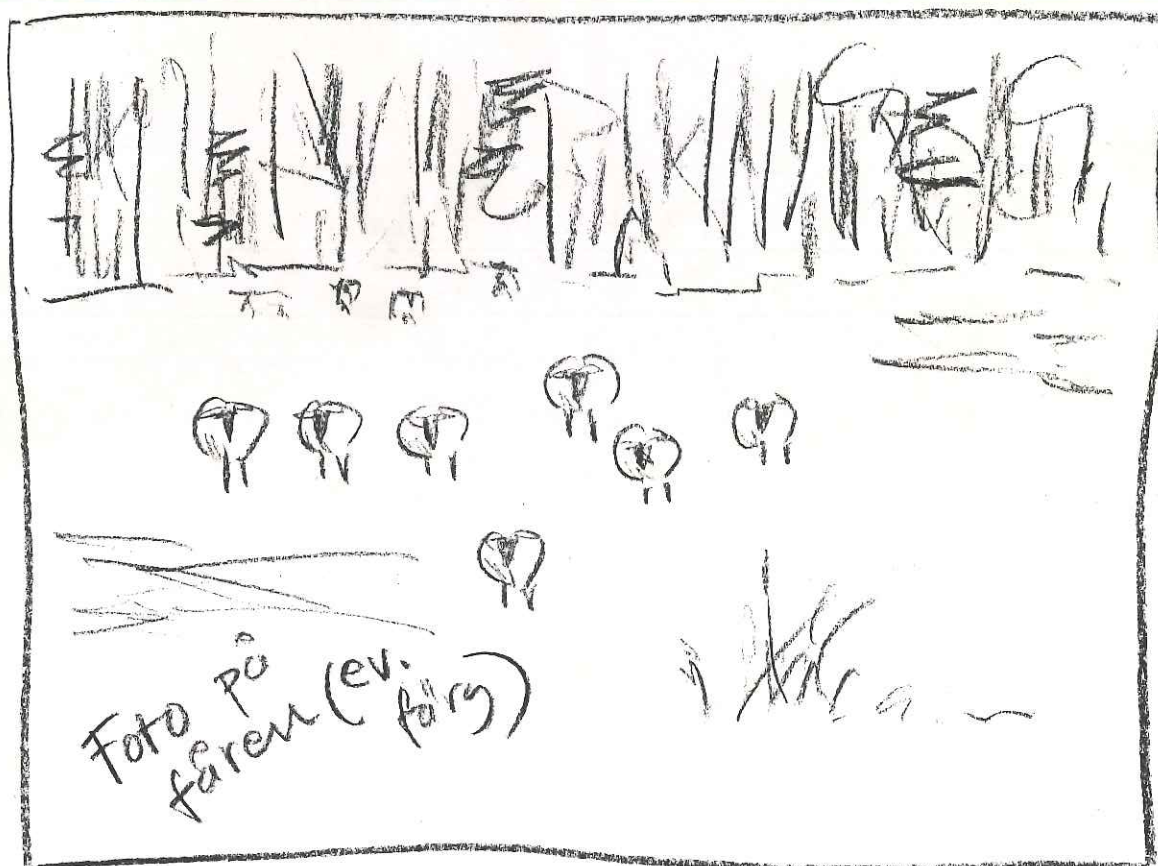

ALNTORPS Ö

INVENTERING OCH
ÅTGÄRDSFÖRSLAG 1996

ÖREBRO LÄNS MUSEUM
AVDELNINGEN FÖR KULTURMILJÖVÅRD

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

• Inledning	1
• Målsättning	2
• Kulturhistorisk bakgrund	3
◦ Alntorps ö 1691	6
◦ Alntorps ö vid 1800-talets senare del	8
◦ Alntorps ö 1927	9
◦ En jämförelse mellan två kartor	9
• Alntorps ö i dag — inventering	11
◦ Inventeringskarta	12
• Olika målsättningar	17
• Åtgärds- och skötsel förslag	18
◦ Båten och landstigningen	18
◦ Trädgård, servering och försäljning	22
◦ Ekonomibyggnaderna används	23
◦ Jordbruket återupptas	23
◦ Stigen runt ön	24
◦ Skogen	24
◦ Bäckfåran	25
◦ Brukningsvägen	25
• Vidare kunskapsinhämtning	26
• Källor och litteratur	27

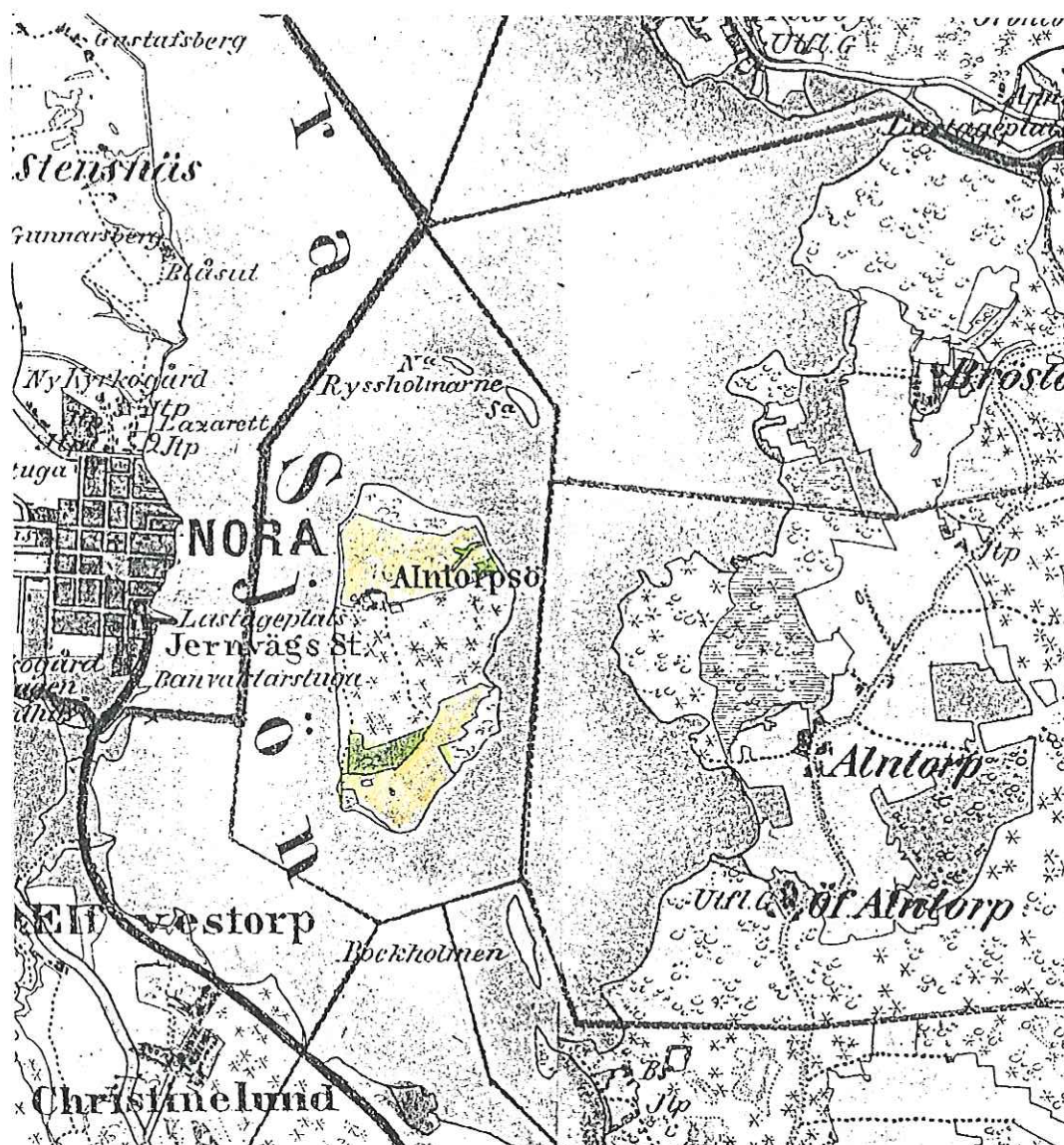
Inledning

I Örebro län, Nora kommun och Nora socken ligger Alntorps ö, drygt 500 meter öster om Nora stad i Norasjön. Alntorps ö ägs till största delen av Nora kommun efter en donation 1926, (fastighetsbeteckning Alntorp 3:1). På ön finns även elva stycken privatägda fritidstomter, (fastighetsbeteckning Alntorp 3:2 - 3:12), som samtliga avsöndrats före det att Nora kommun blev ägare till ön. Ön inrymmer ett nedlagt jordbruk med åkermark, bostadshus och ekonomibyggnader. Åkermarken är lokaliserad till öns norra och södra delar. Intill de byggnader som hört samman med jordbruksdriften på ön ligger en villa från 1890-talet som ursprungligen uppfördes avsedd som sommarnöje. Under senare år har denna byggnad inrymt fritidsverksamhet för barn samt café- och restaurangverksamhet. De avstyckade fritidsfastigheterna är belägna längs öns västra strand. I övrigt är ön till största delen beväxt med skog, till övervägande delen gran- och tallskog med björk och asp i gläntor och bryn.

Alntorps ö är Norasjöns största ö. Öns mittpunkt är belägen på latitud $59^{\circ}31'$ och longitud $15^{\circ}4'$. Ön har en areal av 49 ha och en omkrets av 2,91 km. Från nordspets till sydspets mäter ön 1,15 km, dess största bredd är 0,6 km. Högsta punkten är c:a 105 m ö. h och belägen strax öster om dess mittpunkt. Norasjöns yta ligger 83,5 m ö.h. Topografin är betingad av öns jordarter och berggrund. Dess västra strand löper i N-S riktning och saknar vikar och uddar, terrängen sluttar relativt svagt mot Norasjön vilket även är fallet på dess södra del. Öns norra och östra strand uppvisar en något större variation. Strandlinjen är här mer livlig med svagt utbildade vikar och uddar. Isslipade hållar finns på öns norra sida och är belägna i vattenbrynet. En bergbrant reser sig på den östra sidan. Marken på ön är i övrigt relativt jämn med inslag av enstaka block i skogsmarken. Det första egentliga belägget för jordbruk på ön daterar sig till 1600-talets senare del, men det är osäkert om ön vid denna tid härbärgerade fast boende.

Alntorps ö är uppbyggd av lösa jordlager av varierande art samt berg. Öns norra och mellersta delar som också är de högst belägna, är uppbyggda av morän med inslag av grus och sand. Moränen har ett svallat ytskikt vilket innebär att de finare partiklarna i denna osorterade jordart är bortsköjlda och omlagrade. Av jordarterna upptar moränjordar hälften av öns yta. Glaciärens utbreder sig i nordväst där öns första uppodling förlades. Den södra delen och där brytning av odlingsmark senare kom att ske utgörs av mo- och mjälajordar. Fritidsstugeområdet efter öns västra sida vilar på finmo. Ingenstans har påvisats isälvmaterial av åsform likt det som den sydligt belägna Bockholmarna är uppbyggd av och den söder därom liggande Moåsen. Berggrunden är synlig främst på öns sydöstra del.

Det främsta kulturhistoriska värdet med Alntorps ö är idag att en påfallande likhet i lokaliseringen mellan det tidigaste belagda jordbrukets omfattning på öns norra del och det som bedrevs där fram till våra dagar. En annan omständighet som gör Alntorps ö speciellt intressant är dess närhet till Nora stad samt helt enkelt det faktum att det är en ö. En ö är en begränsad geografisk enhet men utgör samtidigt en utmärkt naturlig rumsbildning för ett område där man vill åstadkomma en specifik effekt eller ge en besökare ett bestämt intryck.

Alntorps ö. Karta visande Norasjön med Alntorps ö och Nora 1865-1867. De gula partierna är åkermark, de gröna utgörs av äng. Ur Ekonomiska kartan, Nora o Hjulsjö hd, 1865-1866. Originalskala 1:50 000

Målsättning

Nora kommun har tagit initiativet till en utredning om kultur- och naturvärden på Alntorps ö. När ön donerades till Nora stad av Nora Sägbladsfabrik 1926, var avsikten att ön skulle hållas lättillgänglig för norabornas rekreation och naturupplevelser. Det pågår en lokal debatt i Nora och dess omgivningar om hur man bäst ska kunna ta tillvara den värdefulla resurs som Alntorps ö utgör. Man diskuterar om det är lämpligt att använda ön för olika verksamheter och i så fall vilka. Olika förslag finns om café-/restaurangverksamhet, ekologisk odling i kombination med ett 1950-talsjordbruk, fritidsaktiviteter för barn, strövstigar med naturupplevelser, en genbank för äldre trädgårdsväxter, om ön kan utgöra ett naturreservat och så vidare. Avsikten med denna utredningen är att bilda underlag till svar på frågor som rör markanvändning, odling och framtida utveckling av ön. Både nutida och framtida åtgärder blir mer långsiktiga och lokalt förankrade om de utförs med kännedom om platsens historiska utveckling.

Örebro läns museum har på uppdrag av Nora kommun gjort en inventering och dokumentation samt utarbetat ett åtgärdsförslag rörande Alntorps ö. Utgångspunkten för åtgärdsförslaget ligger i att söka levandegöra och skapa intresse för ett traditionellt mindre lantbruk så

som det tedde sig före den omfattande mekaniseringen och rationaliseringen. Ansvariga för arbetet har varit Monica Christiansson och Torgny Frembäck vid Örebro läns museum. Arbetet har till största delen utförts under våren och sommaren 1996.

Vid inventeringen av ön har speciellt noterats om det finns spår efter tidigare jordbruk och odling exempelvis hägnader, odlingssösen och åkerkonturer. Vi har sökt efter svar på frågor vad gäller bebyggelse, befintlig och tidigare samt hur eventuella trädgårdar kan ha sett ut. Var man kan finna äldre handlingar och kartor som rör tidigare förhållandena på Alntorps ö. Allt för att kunna gå vidare och utveckla skötsel och förvaltning av Alntorps ö på ett kulturhistoriskt riktigt sätt och samtidigt erhålla en för nutiden attraktiv verksamhet. I uppdraget ingick även att ge förslag på lämpligt informationsmaterial rörande ön, dess historia och nutida förvaltning. Övergripande frågor som är lämpligt att ställa i samband med det fortsatta arbetet med Alntorps ö är exempelvis;

- Om en viss tidsperiod ska utgöra förebild vid återskapande av miljön, hur ska den då bestämmas?
- För vilka grupper eller ändamål ska verksamheten inriktas?
- Är det lämpligt att förlägga olika publika verksamheter på ön och vad kommer i så fall att förväntas av verksamheten där?
- Går det att kombinera "nutida" verksamhet och samtidigt visa ett jordbruk med lång kontinuitet?
- Hur hög intensitet i skötseln av de olika verksamheterna är möjlig att klara?

Kulturhistorisk bakgrund

Gruvdrift och järnhantering har av tradition utgjort traktens viktigaste näringsgrenar. För trakterna kring Nora har även skogsbruk i olika former alltid haft en mycket central betydelse i människornas liv. Man hämtade timmer till husbyggen och gruvkonstruktioner, man kolade för att kunna smälta malmen som utvanns ur gruvorna och man hämtade bränsle till uppvärmning av bostaden. Det har varit svårt att enbart försörja sig på jordbruket. Detta förhållande är vanligt i skogsbygder där man av naturliga skäl i allmänhet inte kan erhålla tillräckligt av åkermark. Likaså är boskapsskötseln i allmänhet mer omfattande i skogsbygder än på slätten. I en berättelse av Johan Johansson över förhållandena i Nora socken mellan 1866-79 meddelar han till Örebro läns hushållningssällskap om förhållandena i socknen. Han uppger att av den odlade arealen användes hela 46% till höproduktion. Många hästar och dragdjur föddes upp för att användas i regionens omfattande järn- och malmtransporter. Johan Johansson uppger att många bönder från trakten höll fast vid en gammal metod inom boskapsskötseln, vilken gick ut på att "svälta" djuren vintertid. Dessa sades bli "småväxta magra och ruggiga" av behandlingen.

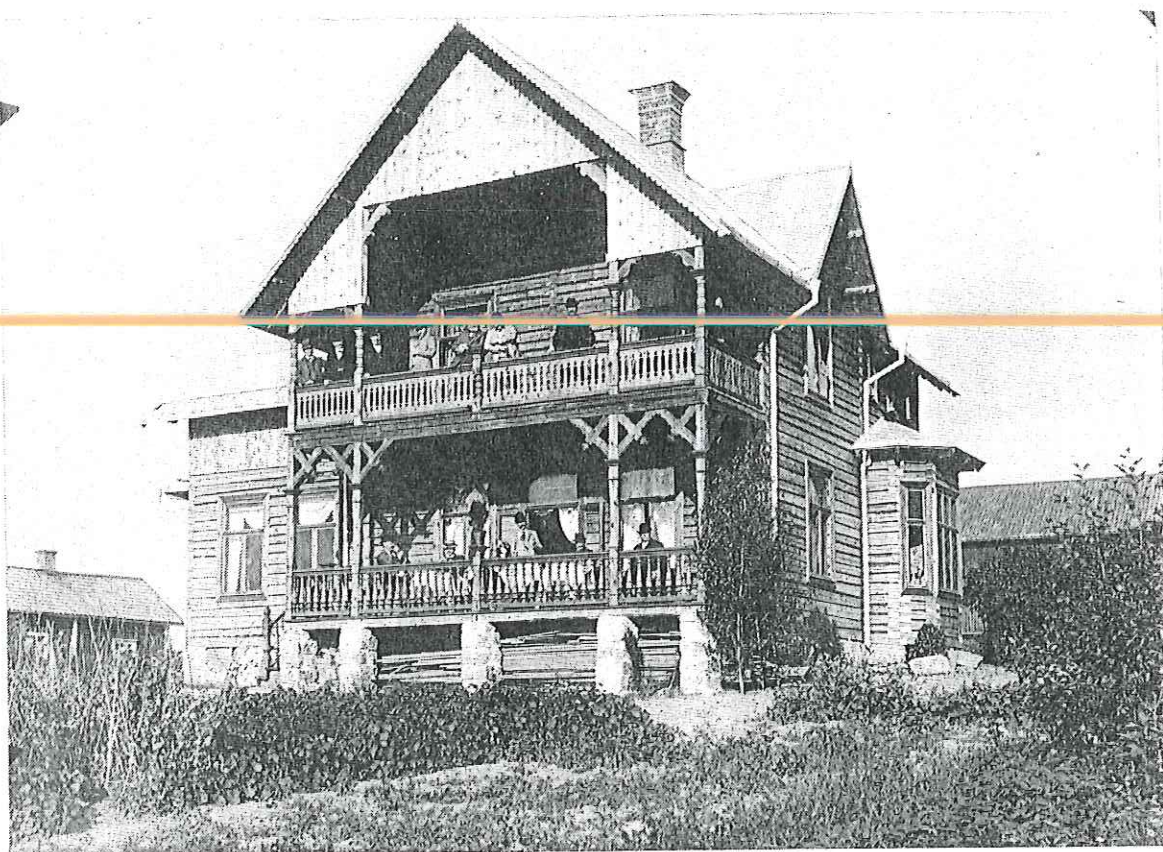
Vid denna tid hade nya redskap gjort sitt intåg i jordbruket och det förekom sånings- och slåttermaskiner. Tröskverk hade ersatt slagan på de flesta gårdar. Man hade börjat använda konstgödning och detta bruk ökade stadigt. Men utsädet till den egna odlingen räckte ändå inte till och därför köpte man från andra regioner. Man hade börjat djupdika med hjälp av gårdsgårdsstörar, ris eller tegelrör i dikesbotten, men det vanligaste sättet var att fylla ett dike med sten.

Ägarförhållandena för Alntorps ö kan beläggas från slutet av 1400-talet. Det finns uppgifter om att Sten Sture d.ä. var ägare till ön under 1400-talets senare del. Ön har troligen fått sitt namn under den period då den tillhörde gården Alntorp som är belägen på fastlandet öster om ön. Alntorps gård var länge en fogdegård som övergick till bergsmansgård på 1600-talet. Ett bytesbrev från 1607 omtalar att Alntorps ö liksom Gyttorps bruk skulle höra till kronan. Vid Gyttorp inrättades ett kronobruk med två masugnar. Bruket drevs av kronan till 1621 och därefter av arrendatorer fram till 1668 då det lades ner. Kronans intresse för ön kan ha berott på dess skogstillgångar. En förutsättning för krutstillverkningen vid Gyttorps bruk var riklig tillgång på skogsråvara. Alntorps ö förefaller i stort sett ha varit i kronans ägo fram till 1730-talet då det finns uppgift på att en privatperson, Mårten Emenus köpte ön.

Under en period förfogade Nora stad över ön, sedan den lämnats som ersättning för skulder som en av kronans män dragit på sig. År 1686 anställdes av Nora stad en skogvaktare som skulle ansvara för öns tillsyn.

I en beskrivning över byar och hemman i Nora socken från 1850-58 uppges att "Ön har länge tillhört samme egare som Kristinelund och ansetts som en oskiljaktig del af denna egendom." Kristinelund uppfördes 1740 på fastlandet strax söder om Alntorps ö av inspektör Olof Bohman och hans hustru Anna Christina Trotzig av vilken gården fick sitt namn. 1790 köptes Christinelund av sedemera bergmästaren Erik Tunelius. 1796 köptes den av häradshövding Johan Welin och sedan ärvde hans son Johan och därefter hans sonson Fredrik Welin, även dessa var häradshövdingar. 1852 köptes gården av kronofogde C.A. Zetzell som 1875 sålde den till häradshövding Magnus Unger (var ägare till 1901). Det var Magnus Unger som 1876 bytte namn på egendomen till Hitorp i samband med en omfattande om- och tillbyggnad av gården.

Det är för närvarande något oklart under vilken period Alntorps ö tillhörde Kristinelund. Det går dock att förmoda att om ön tillhört Kristinelund under så pass lång tid att om man på 1850-talet ansåg att egendomarna var en oskiljaktig del av varandra, torde det åtminstone röra sig om 1800-talets början. Vidare vet man att Alntorps ö såldes av kronofogde C.A. Zetzell år 1875 till bruksägare Lars Andersson i Nora. Denne sålde ön vidare redan på våren 1877 till garvare och fabrikör N. Bjurström i Nora. Under Lars Anderssons tid fanns ett nitroglycerinupplag på ön för Nitroglycerinbolagets räkning.

Den senare så kallade villan uppfördes omkring 1896 i liggende timmer. En nyttobetonad trädgård fanns på västra sidan i sluttningen mot Norasjön. Fotograf M.S. Glas. Fotot tillhör Åke Mossberg.

Den senaste private ägaren till Alntorps ö var Carl Emil Bergstrand. Han var född 1847 på Älfstorps gård strax söder om Nora stad där han också var verksam både som redaktör,

boktryckare, bankman och kommunpolitiker. Han köpte Alntorps ö 1889 och lät uppföra tvåvåningshuset i slutningen mot sjön i slutet av 1890-talet. Carl Emil Bergstrand var välvilligt inställd till att ön utnyttjades av noraborna till utflyktsmål och badplats. Han verkar medvetet ha skyddat gammelskogen på öns norra del därför att den ansågs betydelsefull för Nora stads landskapsbild. När Bergstrand avled den 20 december 1924 kom hans syskonbarn att ärva ön. Dessa var inte intresserade av att äga ön utan ville sälja den vidare. Det fanns även planer på att stycka av Bergstrands hus, den så kallade villan med tillhörande trädgård och endast sälja resterande del av ön. I första hand tänkte man sig Nora stad som lämplig köpare. Efter hand bestämde man sig dock för att sälja ön i sin helhet på en auktion den 25 maj 1926. Vid auktionen ropades Alntorps ö in av Nora Sågbladsfabrik som i stort sett omgående donerade den till Nora stad. Med hjälp av kommunens egna och ytterligare donerade medel ställdes ett allmänt strandbad i ordning och Alntorps ö utvecklades till en ännu mer välbesökt och populär bad- och utflyktsort.

Det verkar som de flesta av ägarna till Alntorps ö var bosatta på andra gårdar än den som fanns på ön. En vidare undersökning av detta vore mycket intressant för en mer fullständig beskrivning av öns historia. I sin beskrivning över *Nora socken Förr och Nu* från 1868-82, ger Anders Larsson en kort beskrivning över Alntorps ö. Anders Larsson var för övrigt son till Lars Andersson som ägde Alntorps ö 1875-77. I sin berättelse uppger han att det fanns två torp och två "logbyggningar" på ön. Uppgifter finns från annat håll att det skall finnas rester efter ett äldre hus under nuvarande villan som uppfördes av Bergstrand i slutet på 1890-talet. Säkert är dock att ett antal arrendatorer funnits till jordbruket på ön, exempelvis var under Bergstrands tid en familj Larsson verksam på ön och troligen även bosatta där. En av sönerna, Ernst Larsson tog över arrendet efter fadern 1916, för att 1926 säga upp sig i samband med Bergstrands arvingars försäljning av ön. Därefter har olika arrendatorer varit bosatta på ön fram till så sent som in på 1990-talet.

Det har gjorts många trevliga och svalkande utflykter till Alntorps ö genom åren. Okänt år och okänd fotograf. Fotot tillhör Åke Mossberg.

Alntorps ö 1691

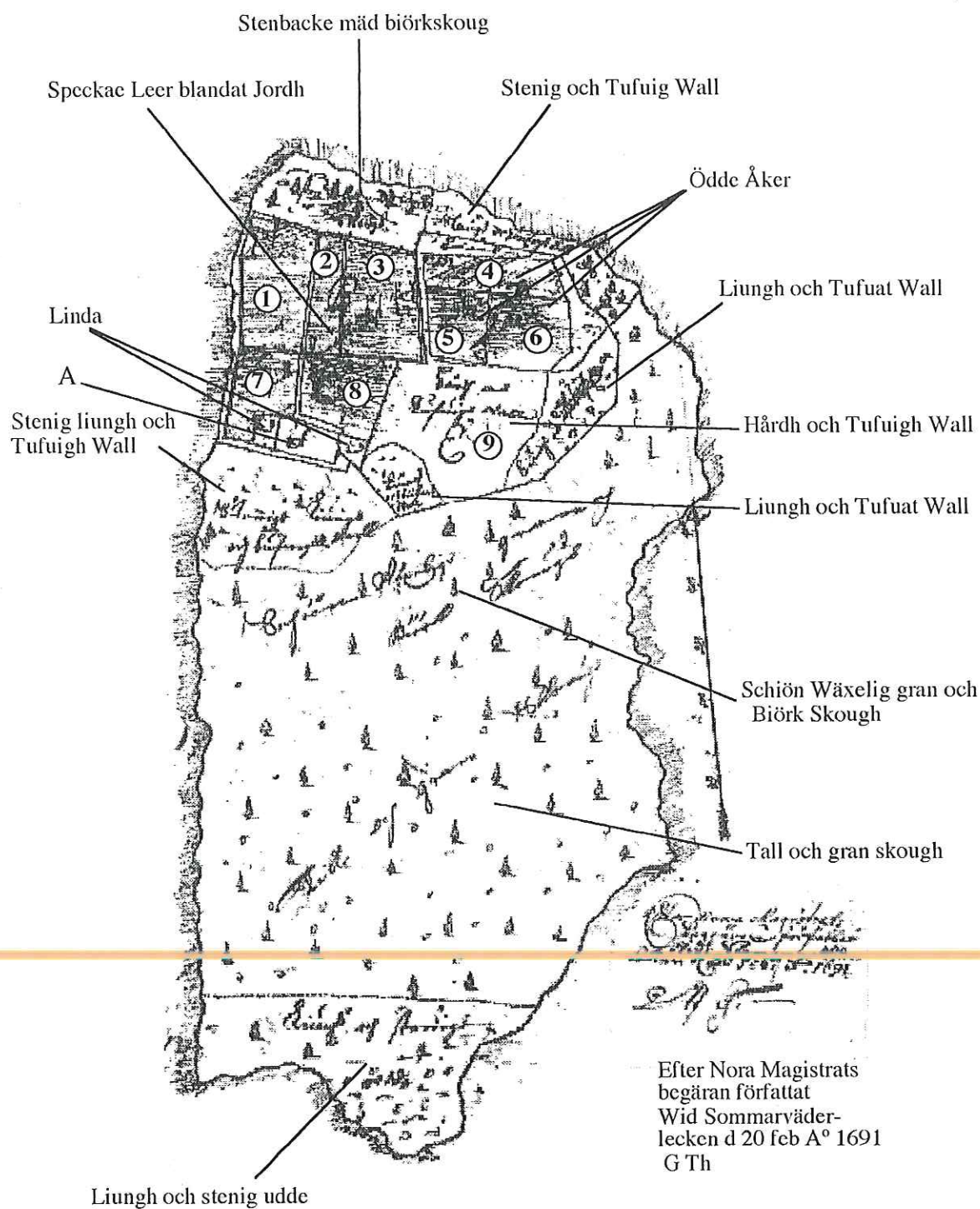
Gabriel Thoring ger i sin karta över Alntorps ö en god bild över situationen under 1600-talets senare del. Kartan är daterad till den 20 februari 1691 samt med noteringen: "Efter Nora Magistrats begäran författat Wid Sommarvåderlecken d 20 feb A^o 1691". Protokoll eller legend till kartan saknas som bara verkar finnas i ett exemplar på Lantmäteriet i Örebro.

Kartan visar väl samlade åkerskiften med hägnader mellan åkrarna och mot omgivande skogsmark. Större delen av ön upptas av barrskog. Jordarternas egenskaper beskrivs i korta ordalag liksom skogstyperna. På kartan framgår att det är de norra delarna som odling bedrivs. Den uppodlade arealen uppgår till ungefär 4,5 ha och är belägen inom de hävdade markens västra del medan tre skiften "Ödde Åker" är belägna på den östra delen. Totalt uppgår den brukade åkern, "Ödde Åker" inkluderat, men förutom ett par lindor, till c:a 6,6 ha.

Den hävdade marken är indelad från A till E. Beteckningen A kan stå för tomt men som tidigare nämnts saknas förklaring. Några byggnader är inte markerade på kartan och det kan vara så att det inte fanns bebyggelse eller fast boende på ön vid denna tid. Strax intill samt öster och väster om den förmodade tomten ligger lindor, alltså mark som togs i bruk tillfälligt. Norr om lindorna ligger permanent åkermark. Söder om och i anslutning till A och lindorna, men utanför hägnaden ligger ett område som Thoring klassar som "Stenig Liungh och Tufuig Wall". Detta område är beläget i västslutningen mellan kiosken och fritidshusen, (1996).

För de fem västligt belägna skiftena ges en beskrivning av jorden karaktär. "Speckae blandat Jordh", betydelsen i detta är inte säker men områdets jordart utgörs av glaciallera. Vid bokstaven D på kartan står "Ödde Åker" och vid bokstaven E, "Liungh och Tufuig wall". Runt den hävdade marken löper hägnader, liksom mellan några skiften. Området vid och söder om bäckravinen utgörs idag av stenröjda ytor beväxt med yngre lövblandskog. Under 1600-talets senare del klassades den som "Liungh och tufuat Wall". Öns mellersta och södra delar, förutom den sydligaste utgörs av skogsmark. Den mellersta delen beskriver Thoring såsom "Schiön Wäxelig gran och Biörk Skough". Tre hundra år har gått sedan kartan gjordes och flera skogsavverkningar har utförts. I detta parti finns nu ett relativt stort inslag av asp som får betraktas som ett resultat av det ökade ljusinsläpp som skett efter den senaste avverkningen. Den södra delen av ön klassas som "Tall och gran Skough" och i detta område samt på den sydligaste delen finns idag åkermark som ligger i träda. Öns sydligaste del karakteriseras som "Liungh och stenig udde". Där finns idag större och mindre stenblock men också en del stora tallar och björkar.

Det förefaller som om ljung var betydligt vanligare på ön än den är idag. Där ljungen förekom måste skogen ha varit obefintlig eller mycket gles. Mycket ljus och borttagande av konkurrerande vegetation är nödvändig för att ljungen skall klara sig. Dessa områden betades förmodligen hårt, eller utnyttjades på annat sätt under 1690-talet.

Bearbetning av Gabriel Thorings karta över Alntorps ö 1691. Lantmäteriet, Örebro.

Arealskattningar 1691 beträffande åkermark

Åker 1)	1,1 ha	Åker 6)	0,8 ha (Ödde Åker)
Åker 2)	0,5 ha	Åker 7)	0,6 ha
Åker 3)	1,2 ha	Åker 8)	0,9 ha
Åker 4)	0,7 ha (Ödde Åker)	Åker 9)	0,3 ha
Åker 5)	0,6 ha (Ödde Åker)		

Summa åker = 6,6 ha

Summa åker utom "Ödde Åker": 4,5 ha

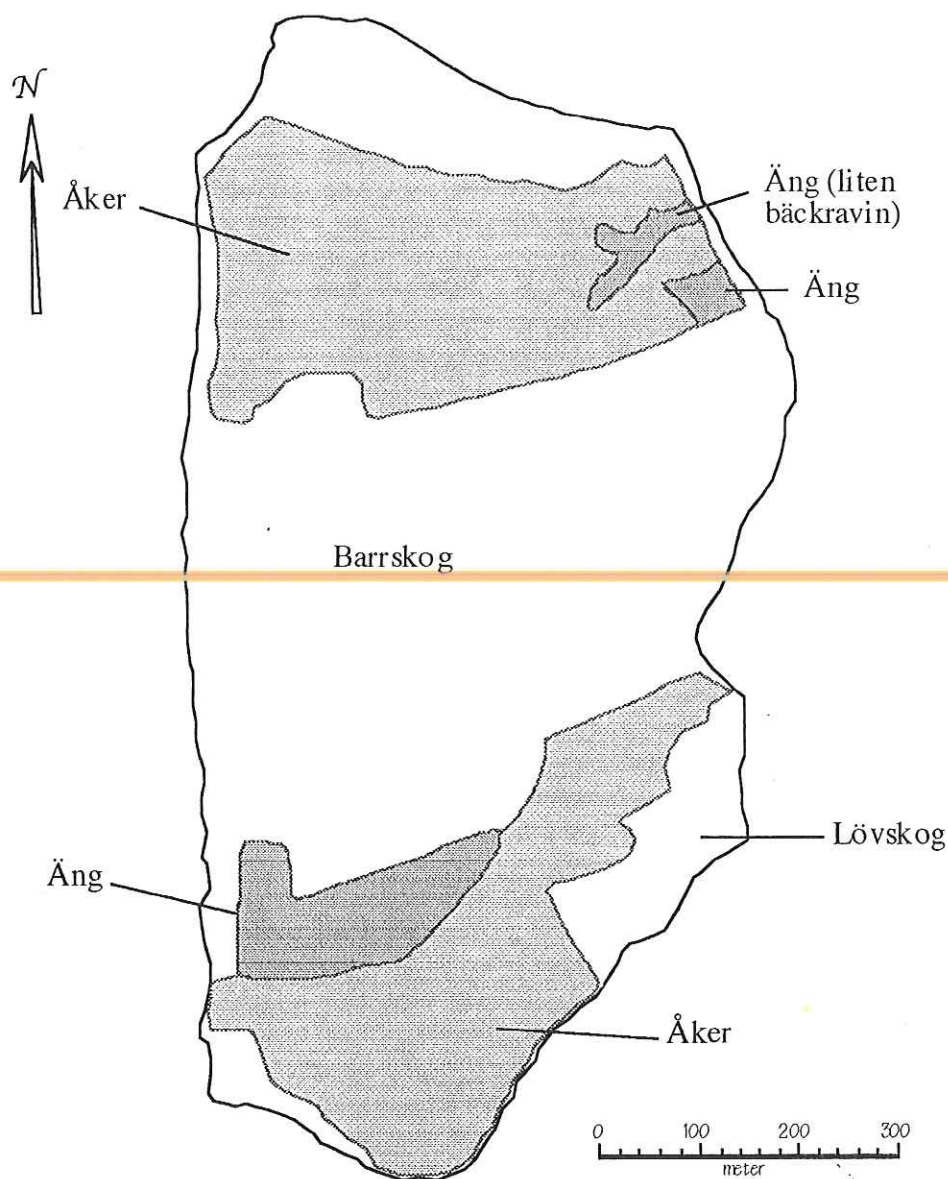
Alntorps ö 1864

I en beskrivning från 1850-talet uppges åkerjorden omfatta 17 ha och skogen 33 ha. Ön var då inte taxerad till något bestämt hemmantal men betalade ändå skatt till kronan. Skattebördan motsvarade 3/8 mantal och uppges ha varit ovanligt stor med hänsyn till öns areal.

År 1861 fastställde Länsstyrelsen snöploglag för traktens vägnät. Alntorps ö ingick i lag nr 6 som hade att ansvara för sin del av vägen mellan häradsgränsen mot Örebro vid Skärmarboda och bron vid Hagby. Snöploglag nr 6 hade ansvaret för sista biten fram till vägskälet vid Hagby, en sträcka på närmare två kilometer.

I sammandrag av Ekonomiska kartverkets beskrivning över Nora socken 1865-67 indelas öns totala areal på 50 ha. Trädgård och tomt omfattar 0,5 ha, åker 16,6 ha, äng, skoglös 2 ha samt duglig skogbeväxt mark 31 ha. Dessutom hörde ca 130 ha fiskevatten till ön.

Sommarstugetomterna styckades av under den tid Carl Emil Bergstrand var ägare till ön, de flesta fastställdes 1917. Efter Bergstrands tid har ingen avstyckning skett.

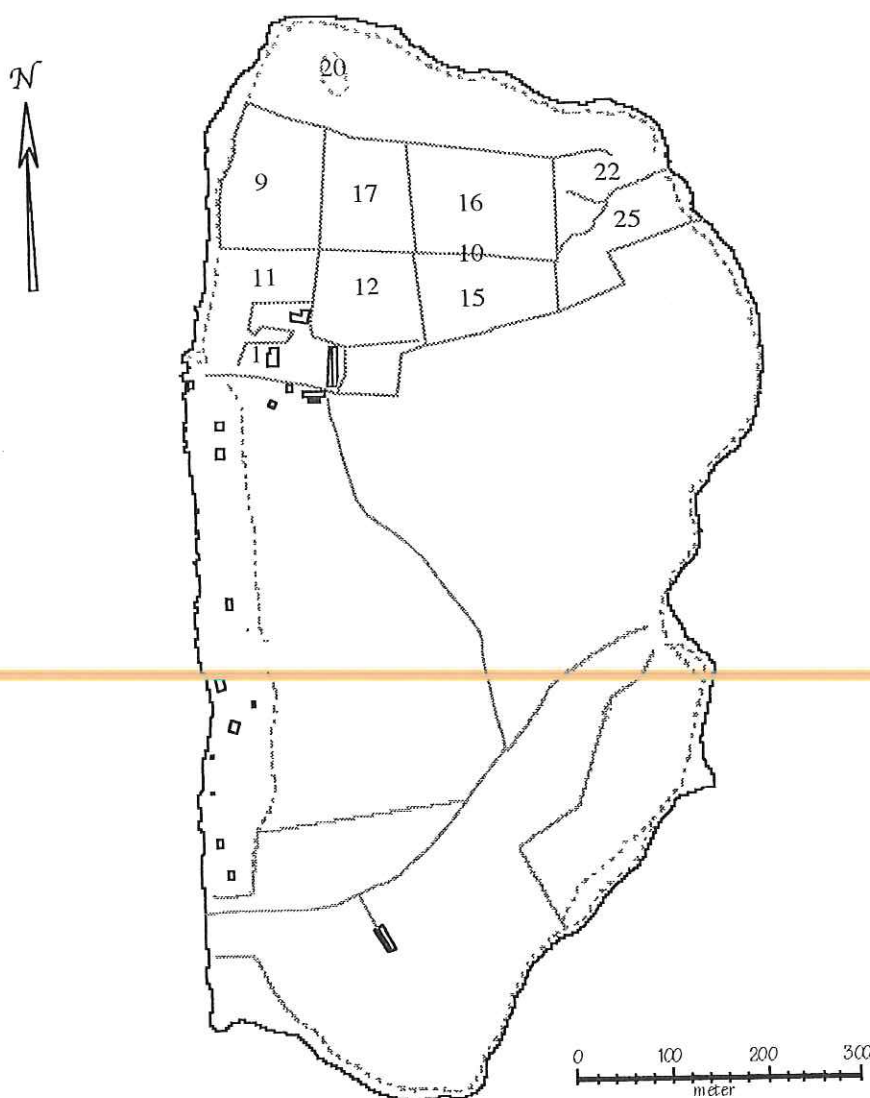

Alntorps ö och fördelningen av åker och äng under 1860-talet. Ur Ekonomiska kartan, Nora o Hjulsjö hd, 1865-1866. Originalskala 1:50 000

Alntorps ö 1927

I samband med att ön skulle säljas gjordes en inventering och bedömning av tillgångarna. Man bedömde att byggnaderna var i behov av underhåll, speciellt gällde detta stall och ladugård. "Villan" som uppges vara byggd någon gång mellan 1895-1900 hade stått obebodd en lång följd av år och inte underhållits under denna tid. Den bedömdes kunna användas som sommarbostad efter en grundlig reparation. Angående skogens tillstånd påpekar man att det under senare år hade skett stora och illa utförda avverkningar. Den äldsta skogen fanns endast utefter stränderna.

Åkrarna hade öppna diken och sades vara i behov av täckdikning och dränering. Den totala åkerarealen var 17,5 ha och skogsarealen mellan 25-30 ha beroende på hur generös man skulle vara med klassningen av skogen. Man ska här vara medveten om att köparen vid sin värdering naturligtvis ville förringa öns tillgångar i syfte att pressa priset.

Alntorps ö år 1927 delvis efter distrikslantmätare Athos Eckerboms "Karta öfver ALNTORPS Ö", 1927.

En jämförelse mellan två kartor

Det är intressant att göra en jämförelse mellan Gabriel Thorings karta av år 1691, sid 8 och Athos Eckerbom "Karta öfver Alntorps ö i Nora socken och tingslag af Örebro län" från år 1927, sid 10, med utgångspunkt från åkermarkens utbredning. Åkerareal under de drygt 200 år som förflutit sedan Gabriel Thoring upprättade sin karta över Alntorps ö, har föränd-

rats påfallande lite beträffande öns norra del. Ny mark har tillkommit i syd. Vid jämförelse med 1691-års karta finner man att åkrarna nr. 1 och 2 som delas av ett dike eller en ren har kommit att slås ihop till nr. 9 på Eckerboms karta. Notera den kulle, "Stenbacke mäd biörkskough", som är utritad på 1691-års karta och som Eckerbom markerat såsom nr. 20. Kullen är belägen norr om diket/renen mellan åkrarna nr. 2 och 3 på Thorings karta.

Åker nr. 3 på 1691-års karta är identiskt med Eckerboms nr. 17. I anslutning till och norr om dessa åkrar (nr. 1,2,3/1691) återfinns en hägnadsmarkering som idag kan skönjas i terrängen. Åker nr. 5 och större delen av de västliga åkrarna 4 och 5 på Thorings karta, samtliga benämnda som "Ödde Åker", har sammanslagits till en åker, nr. 16, på Eckerboms karta. Mellan åkrarna nr. 5 och 6 och nr. 4 löper diken/renar. Dessa tre åkerlappar gränsar i syd mot ett område som Thoring benämner såsom "Hårdh och Tufuig wall". På 1927-års karta utgörs området av åker. Man finner på Eckerboms karta en öppning i den Ö-V löpande hägnaden som motsvaras av diket/renens södra ände mellan åkrarna 5 och 6 på Thorings karta. Vid besök på platsen framkom några block i jordytan, (dikesövergång eller likn.)

Det område som 1927 har ägofigurens nr. 22 och 25, (skogsmark/gammal odling) utgjorde till del åkermark vid slutet av 1600-talet, alltså de östliga delarna av åkrarna nr. 4 och 5 samt nr. 10, det senare benämndes "Liungh och Tufuigh Wall". Bäckfåran på öns nordöstra del är markerad på de bägge kartorna och är i dess sydvästra del belägen i ovan beskrivna område. Diket nr. 10, på 1927-års karta har samma utsträckning som diket/renen på Thorings karta.

Fastighetscentrum nr. 1 på Eckerboms karta motsvarar platsen för bokstaven A på Thorings karta. Gränsen mot utmarken och fastighetscentrum markeras på bägge kartorna och är i terrängen en stenmur, löpande i Ö-V riktning. Stenmuren skiljer idag tomtmark från skogen och det syd därom liggande sportstugeområdet.

När Carl Emil Bergstrands sommarnöje hade brädfodrats omkring 1901. Trädgården på huset östra sida hade nyligen planterats med träd. Okänd fotograf. Fotot tillhör Åke Mossberg.

Alntorps ö i dag - inventering

På försommaren 1996 släpptes ett sjuttioal får ut på ön för att stanna över sommaren. Vi hade hunnit besöka ön en gång innan fåren släpptes och vårt senaste besök gjordes när de betat under ca tre månader. Det är ett imponerande "röjningsarbete" dessa djur har utfört under sommaren. Det har även spelats dockteater på en liten scen i trädgården intill villan och cafeet har hållit öppet under större delen av sommaren.

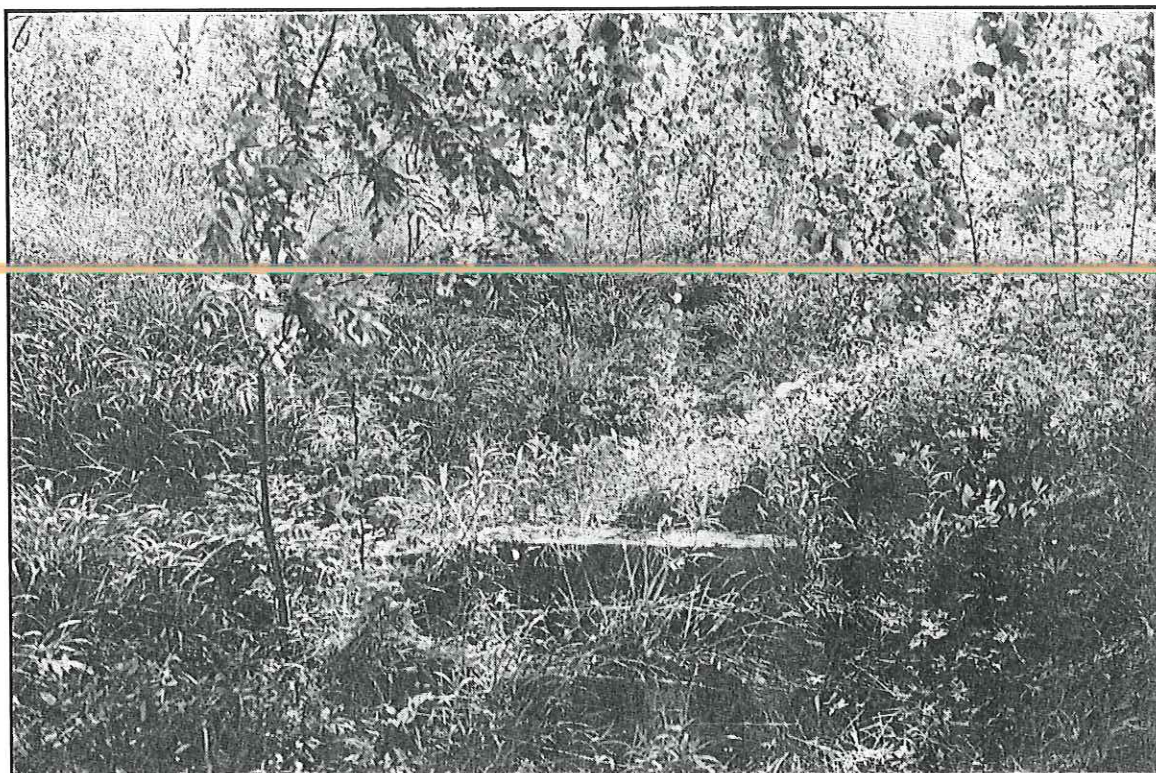
Under presentationen av inventeringen kommer vi att vandra runt ön i stort sett medsols med början vid bryggan nedanför villan. Bokstavsbeteckningen överensstämmer med inventeringskartan på sidan 12. Samtliga områden från A-Å beskrivs kortfattat i kartbeskrivningen på samma uppslag. I den mer utförliga beskrivning av de olika områdena som görs nedan har ett urval gjorts. Tonvikten har lagts vid de kulturhistoriskt mest intressanta områdena.

A Båt/angöringsplats

Båten angör den fasta bryggan rakt nedanför villan. På bryggan finns en enkel sittplats.

B Golfbana/badhytter

Den relativt nyligen renoverade minigolfbanan ligger vänster om den grusade vägen som leder upp till gården. Badhytterna ligger i nära anslutning till golfbanan. Området kring badhytter och golfbanor är trädlöst och gräset klipps regelbundet. På höger sidan om gångvägen, mitt emot golfbanan finns en kiosk, bakom denna är vattentoiletter inrymt i en enkel byggnad.

Det är fortfarande möjligt att stiga upp och ner för trappan till gamla badhuset. En del av trappstegen i sandsten ligger kvar i sluttningen ca 200 m norr om nuvarande badbryggor.

Förklaring

A) Båt/angöring

B) Golfbana/badhytter

C) Villa/trädgård

D) Arrendatorbostad/ekonomibyggnader

E) Strandpromenad

Trädsikt:

björk

F) Åker

G) Äldre skog

Trädsikt:

tall

björk

gran

klibbal

rönn

Busksikt:

asp

rönn

björk

hagg

ek

skogsfläder

hallon

Marksikt:

blåbärsris

lingon

vitsippa

örnträken

brännässlor

H) F.d åker, bäckravin, hägnad

Trädsikt:

gran

björk

rönn

asp

Busksikt:

hagg

björk

säl

rönn

al

I) Äldre barrskog

Trädsikt:

tall

gran

björk, ung

J) Bergsbrant, odlingsrösen, äldre träd

Trädsikt:

gran

björk

tall

K) Granplantering

L) Tidigare åker

Busksikt:

björk

säl

M) Skogsmark, äldre bestånd

Trädsikt:

gran

tall

björk

Marksikt:

blåbärsris

annan örtvegetation

N) Tidigare åkerkant

Trädsikt:

Klibb-/gråal

björk

rönn

asp

säl

gran (enstaka)

Busksikt:

hallon

hagg

asp

Marksikt:

älgört

kärs

daggkåpa

nässlor

O) Tidigare åkerkant, äldre träd efter stig

Trädsikt:

björk

rönn

gran

asp

säl

tall

lönn

Busksikt:

asp

Marksikt:

gräs

tall Ø 50 cm

björk Ø 50 cm

gran Ø 80 cm

P) Åker

Q) Äldre, gles barrskog

Trädsikt:

tall

Busksikt:

asp

R) Igenväxt åker

Trädsikt:

björk

asp

säl

al

Marksikt:

asp

hallon

rönn

S) Träddunge, fuktsänka

Trädsikt:

säl

Busksikt:

björk

säl

T) Bebyggelselämning

Trädsikt:

björk

U) Trädrad utefter brukningsväg

V) Dunge

Trädsikt:

björk

gran

X) Skog

Trädsikt:

björk

gran

asp

tall

Busksikt:

asp

Y) Stugområde

Z) Brukningsväg

Å) F.d betesmark

Trädsikt:

björk

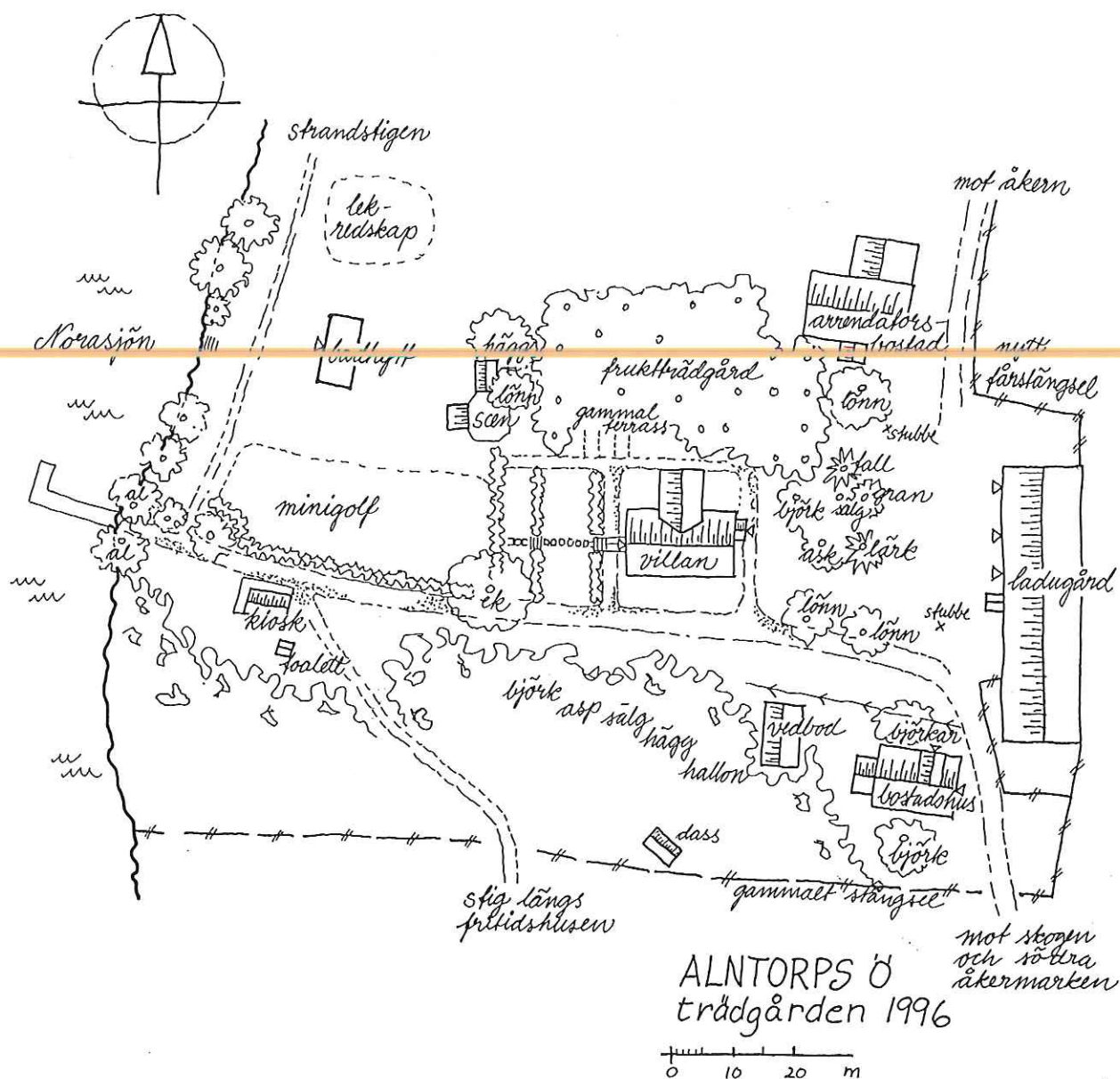
Busksikt:

gran

C Villa/trädgård

På väg upp till tvåvåningsvillan från sekelskiftet växer en stor vacker ek med en stamomkrets på över 3 meter. Trädgården på denna sida om villan är indelad i tre terrasser som skiljs åt av häckar. Den nedre häcken består av sibirisk ärtbuske och måbär. De övre häckarna består av brudspirea. Samtliga häckar är friväxande. Mitt på terrasserna leder en plattgång upp till husets gavel, där ingång sker till cafeet. Under sommarhalvåret hålls villan öppen för servering. På den nedre terrassen, mitt för trappan, står en flaggstång samt åt norr en scen där det spelas dockteater om sommaren. Vid sidan om scenen finns två häggar och en lönn. En grusad gång löper runt huset. Gräspartierna här och på terrasserna klipps regelbundet. Terrasserna anlades omkring 1970, och vid anläggandet av trapporna användes delvis material från trappan vid det gamla badhuset. Strax norr om den översta terrassen finns spår efter en äldre terrasserings av mindre omfattning. Öster om villan finns stora träd, lönn, lärk, gran, ask, björk och sälg, samt en fembarrig tall. De flesta av dessa träd är planterade vid sekelskiftet. Trädgården ger ett osammanhängande intryck och dess uppbyggnad stämmer inte riktigt överens med husets arkitektur.

När Carl Emil Bergstrand släktingar hade funderingar på att stycka av det av Bergstrand uppförda huset med tillhörande trädgård 1926, beskrivs omfattningen av den avstyckade tomten så här: "... samt villan med trädgård jämte de vester och norr om nämnda trädgård varande åkerlanden, där köksväxter odlats, ända ner till sjön jämte strandrätt. Gårdsplanen bakom villan med planterade träd ända upp till vägen..."

D Arrendatorsbostad/ekonomibyggnader

Mellan villan och arrendatorsbostaden och väster om den senare finns en fruktträdgård omfattande ett trettioåttal fruktträd. Där finns äpple, päron och körsbär. Samtliga är planterade under nittonhundratalet. Fruktträden är inte beskurna på många år, gräset klipps inte i denna del av trädgården. Arrendatorsbostaden står förnärvarande tom. Framför ingången till arrendatorsbostaden står ett vårdträd i form av en vacker lönn.

Gårdsplanen begränsas i öster av en ladugård och ett stall. Ladugården vars sträckning går i nord - syd, är över fyrtio meter lång. Små förändringar har skett interiört som exteriört. En förfallen vedbod belägen söder ut, mellan villan och ladugården, nära ett senare uppfört bostadshus. Luftledningning för el och på en elstople på lagårdsplan en lykta.

E Strandpromenad

Vi återvänder till bryggan och tar stigen utefter stranden. Vi passerar badhuset med några enkla duschar framför. Längst stranden står en rad av planterade björkar. Spontan uppkomna träd växer utmed stranden såsom stora alar och askar. Vi passerar en lekplats på höger sida med lekredskap. I vattnet ligger en pontonbrygga. Vi följer stigen efter stranden och åkerkanten, norrut. Strax innan skogen tar vid ligger den gamla badplatsen på vänster sida. Rester efter den gamla trappan som löper ner till stranden från badhuset kan skönjas i gräsvegetationen. Den gamla badplatsen är omgiven av grova björkar samt aspely. I marken finns en grop.

F Åker på norra delen av ön

Åkern som sluttar svagt åt väster ligger i träda. Åkerdikenas sträckning är i stort sett identiska med de öppna diken/renar som Gabriel Thoring visar i sin karta över Alntorps ö 1691.

G Äldre skog

Vi går in i den äldre skogen på den norra delen av ön. Gränsen mellan hävdad mark och skogsmark är markant. Stigen löper svagt uppåt i terrängen. Vegetationen utgörs av äldre tallar, björkar och granar samt klibbal, rönn, asp, hägg och ek med flera. Fältskiktet utgörs främst av ris. Stigen passerar en gullplats på öns nordliga spets. Under vandringen lägger man märke till trädens rötter som ligger mycket ytligt och oskyddat. Slitage på trädrötterna är stort. Man passerar flera stora och vackra exemplar av tall. I den relativt branta strandbrinken på öns norra sida finns en urschakning som riskerar att underminera stigen här. En mindre sträcka av stranden urgörs av isslipade hållar.

Stigen löper i en svag halvcirkel och rundar den skogb eklädda höjden på höger hand och fortsätter in i ett område som till viss del har avverkats. Här finns stubbar efter hundraåriga granar, och endast enstaka tallar kvar. Övrig vegetation är björk, rönn, skogsfläder och hallon samt grantelningar.

H Den lilla bäckravinen

Delar av området har tidigare varit odlingsmark. Under 1600-talet låg området under plog. Bäckfåran har sinat efter det att odlingsmarken dränerats. Här växer framförallt björk och asp. I området finns åkerparceller, det vill säga avlånga svagt välvda åkerlappar med diken emellan. Området här är stenplockat. Den äldre och den yngre odlingsmarken skiljs åt av rester efter en trähägnad.

Mellan den äldre odlingsmarken som omgav bäckravinen och den senare brukade åkern sträcker sig ett öppet dike och rester efter en enkel trähägnad.

J Bergbrant

Vi fortsätter söderut längs den östra stranden. Ställvis brant sluttning mot vattnet. Väster om stigen finns äldre tallar och björkar. Skogen är dock avverkad i ett parti och här växer det nu tätt med unggran och ungbjörk. Berget går ställvis i dagen. Skogens åldersammansättning växlar mellan gammal och ung. Området strax västnordväst härom utgör öns högsta punkt. Bergbranten stupar brant ner i Norasjön i öster. Strax söder härom löper en stig ned mot åkermarken. Väster om bergbranten i växlande skog ligger ett antal röjnings-/odlingsrösen. Marken är stenplockad på vissa partier.

L Tidigare åker

På höger hand om stigen ligger en igenväxt åkermark. Ett dike löper utmed den forna åkerns övre sida. En gammal apel, åtminstone hundra år gammal, ligger i diket utmed åkerns norra kant. Det var länge sedan den föll men än lever och grönskar några små grenar. Åker-gipen löper i nordostlig-sydvästlig riktning och sluttar mot sjön. Alltmer tilltagande igenväxning av björk och sälg. Betesmark under 1950-talet.

M Äldre skog

Terrängen sluttar mot öster. Marken är relativt jämn. Inom området växer äldre grovstammiga tallar, björkar och granar. Området är vackert med de grova träden och utsikten mot sjön.

O Tidigare åkerkant, äldre träd efter stig.

I den södra strandkanten växer äldre björkar, tallar och granar. Dessa utgör en vacker ridå mot syd och ett gott skydd för vinden. Området omfattar kanten av en igenväxande åker.

P Åker på södra delen av ön

Åker i träda öppnar en vacker vy mot Bockhomen i syd. Både N,O och R har tillhört samma skifte men är i olika stadier av igenväxtning.

T Grundstenar efter lada

I en gles björkdunge finns rester efter en lada. Spruckna stenar, järnskrot samt en rostande slätterbalk ligger här.

Den södra delen av ön har inte varit uppodlad lika lång tid som den norra delen. När den här bilden togs var ängen full av prästkragar. Foto okänt år. Fotot tillhör Åke Mossberg.

Q Äldre gles barrskog

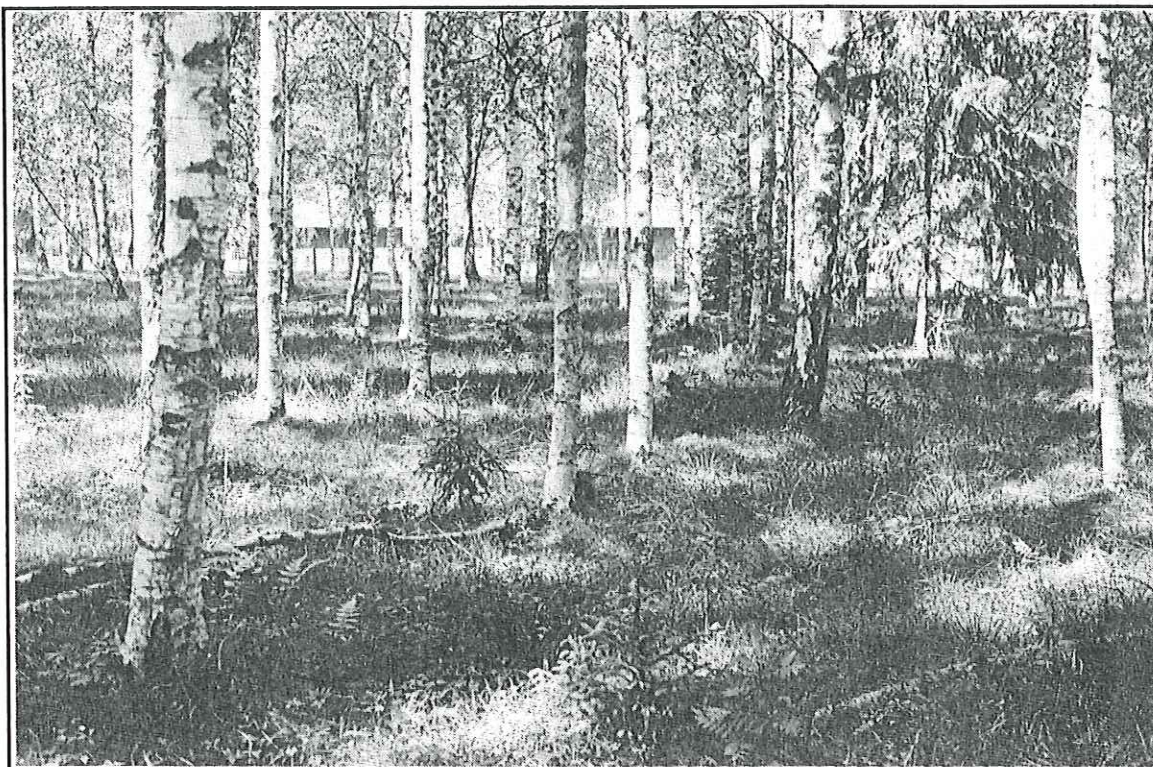
Stenig och blockrik mark med gles tallskog samt grillplats.

Z Skogsvägen/bruksvägen

Där bruksvägen börjar är fritidsområdets södra del belägen. Vi tar vägen som löper i en halvcirkel i igenväxande ängsmark för att sedan gå in i skogen. Bruksvägen förbinder den södra odlingsmarken med den norra. Ett avbrott i hägnaden där vägen passerar fotbollsplanen. Vägen är bred och lättgången och skär igenom skog av varierande ålder och sammansättning. På vänster hand och ett stycke från vägen ligger två brunnar i skogen. Vi passerar en granplantering på höger hand.

Å Igenväxt hagmark

När vi närmar oss gården har man på höger hand igenväxande hagmark med björk och gran. Björkarna står relativt tätt och är likåldriga. Granen växer företrädesvis mot skogsmarken i syd. Området närmast ladugården var senast betats senare än den övriga delen av hagen. Marken är tuvig.

Hagen strax sydost om ladugården betas inte längre och håller på att växa igen. Gräs och örter får stå tillbaka för björk och gran.

Olika målsättningar

Det är viktigt att komma ihåg att ön donerades till Nora kommun med syfte att ön skulle hållas lättillgänglig/till gagn för noraborna. Det är också av största betydelse att det finns vissa publika aktiviteter och verksamheter på ön. Norabornas önskemål om en servering liksom ett väl fungerande och lättillgängligt bad bör också tillgodoses.

Att Alntorps ö med sina byggnader och åkermarker är avgränsat från fastlandet är ett faktum som starkt förstärker alla åtgärder som syftar till ge betraktaren en bestämd upplevelse. En ö är en avgränsad miljö som har skiftande ekosystem beroende på var man befinner sig på ön. Den är samtidigt omfattbar och ger besökaren möjlighet att uppfatta delarna i helheten på ett lättgängligt sätt.

Den övergripande målsättningen som vi har arbetat kring är ett återupptagande av jordbruksverksamheten på ön. En verksamhet som bör bygga på ett brukande av jorden i en form där kemiska bekämpningsmedel liksom konstgödsel är utesluten eller nyttjas i mycket liten utsträckning. En lämplig och realistisk förebild i detta fall kan vara ett jordbruk som det bedrevs på 1940-50-talet. Denna tidsperiod är lämplig dels med tanke på de befintliga byggnaderna på ön och dels med tanke på åkermarkens gränser och användning. Vid tiden för andra världskrigets slut fanns fortfarande äldre strukturer kvar i de flesta svenska jordbruksföretag vad gäller åkerytor, vägar, diken et c. En lämplig förebild är en fungerande jordbruksmiljö där mekaniseringen delvis kommit in men där kemikalier och konstgödning ännu inte styr produktionen.

Det diskuteras idag mycket i vårt land om ett så kallat ekologiskt jordbruk som idealet för nutida jordbruksdrift. Det "ekologiska" står egentligen för ett utnyttjande av jorden som varit

den självklara metoden sedan de första människorna blev bofasta och började bruka jorden. Generellt kan sägas att det från tiden omkring andra världskrigets slut uppstod en markant ökning av kvävegödsling samt användning av kemiska bekämpningsmedel. Konstgödning och bekämpningsmedel börjar användas i stor skala mycket på grund av att dessa blir tillgängliga för stora grupper brukare. Som exempel kan nämnas att kvävegivan, som under den första hälften av detta sekel legat relativt stabil, vid 1940-talets slut kommer att ha dubblats. Åren efter andra världskriget kan på sätt och vis ses som en ytterligare anpassning av jordbruket till industrisamhället.

Det är en förutsättning för att kunna uppnå målen med verksamheten på Alntorps ö, att någon bosatt brukare utgör stommen i jordbruksdriften. Möjligheten att idag kunna försörja en familj på ett så litet jordbruk som det som skulle bli aktuellt på Alntorps ö får anses som svårt, utan bisysslor eller bidrag. En kombination av verksamheter får därför anses som nödvändig.

Ett förslag om samarbete mellan Nora kommun, Hushållningssällskapet, Nordiska genbanken, Kvinnerstaskolan m. fl. i form av ett EU-projekt mål 2, diskuteras för närvarande. Efter ett bidragsfinansierat planerings- och uppbyggnadsskede på 3 år skall verksamheten vara självbärande. Förslaget omfattar att förlägga en plantskola med uppförökning och försäljning av äldre regionala kulturväxter på ön. Sortimentet skulle inriktas på trädgårdsväxer, främst grönsaker, frukt och bär. Inrättande av ett kulturhistoriskt trädgårdsmuseum ingår i förslaget liksom en direkt koppling till undervisning inom trädgårdsområdet. Omfattningen av verksamheten torde ta ca 2 ha åkermark i anspråk.

Alntorps ö ligger på gränsen mellan det mellansvenska låglandet och det mer höglänta och kuperade Bergslagen som i sin tur tillhör Sveriges fjäll- och högländsområde. Ur växtgeografisk synpunkt ligger ön i stort sett på den "naturliga norrlansgränsen" eller limes norrlandicus. Här möts alltså växtarter med både sydlig och nordlig utbredning. Vad gäller kulturväxter, det vill säga de av människan odlade växterna, får värdet av en plantskola med uppförökning av äldre sorter, samt kunskapsspridning om dess egenskaper anses mycket värdefull för regionen. När det gäller mindre trädgårdar i staden och på landsbygden har många äldre sorter av både prydnads- och nyttoväxter ofta anpassats till klimatet under lång tid. Dessa sorter representerar ett variationsrikt och kulturellt mycket värdefullt arv av stor vikt att bevara. I sammanhanget ska påpekas att detta naturligtvis gäller alla typer av kulturväxter, exempelvis sädeslag, färg- och spånadsväxter, prydnadsväxter för trädgården, medicinalväxter och grönsaker.

Åtgärds- och skötselförslag

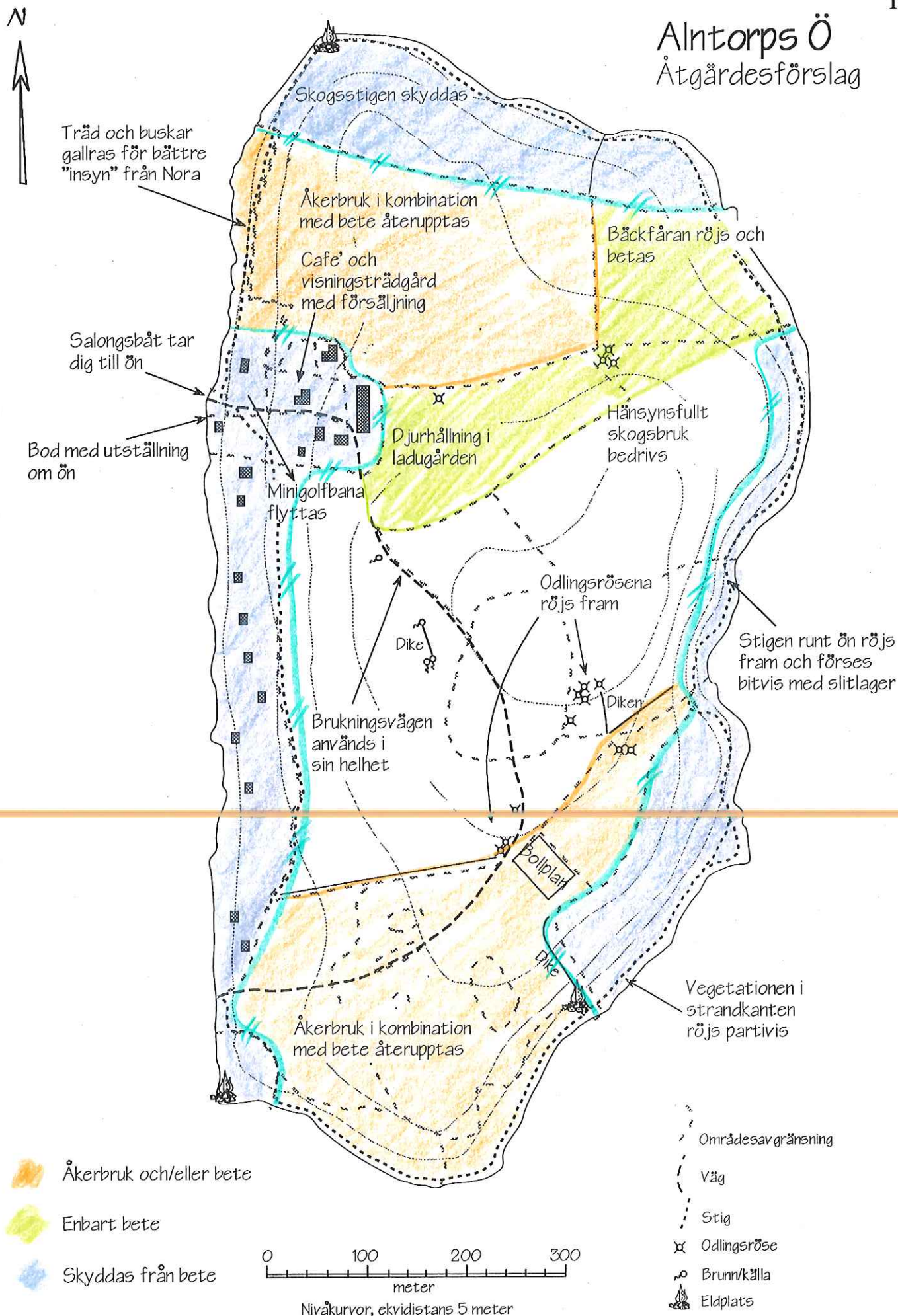
Det bör vara ett bärande tema att skötselåtgärderna är avstämda mot varandra. Det vill säga att de olika verksamheterna på ön integreras och samverkar med varandra. Detta är en förutsättning för att uppnå en fungerande helhet. Detta gäller även cafe'verksamheten på ön.

Båten och landstigningen

Båten byts mot en mer passande exempelvis en salongsbåt. Båten kan också fungera såsom en turbåt i Norasjön. En träbåt av Sjögren eller Petterssontyp binder ihop Nora från sjösidan, veteranjärnvägen och den lummiga strandpromenaden, med Alntorps ö och dess kulturmiljö. Det är viktigt att behålla länkarna i kedjan intakta och det betyder inte att miljön för den skull blir konstlad. Det är en levande bygd i utveckling som verksamheten på Alntorps ö blir en del av.

Alntorps Ö

Åtgärdesförslag

Upplevelsen kan börja med påstigningen av båten vid bryggan i Nora. Man ser ön från fastlandet, den öppna odlingsmarken och skogsmarken som ger ön dess profil. Färden över sjön, mellan fastland och ö kommer att förstärkas med den lugnt gångande farkosten.

I anslutning till eller helt nära båtbyggan för båten kan en bod förläggas. Bodan inrymmer en utställning rörande naturen och kulturhistorien på Alntorps ö. Bodan kan ha mer än en funktion. Bodan placeras så att den är synlig från fastlandet och förmedlar då en känsla av att Nora ligger nära ett vatten med en ö. För öbesökaren innebär boden en informationslokal.

Vi föreslår följande att boden uppförs i trä, stående rödmålat foder med läkt, alltså den sedvanliga byggnadsstilen. Taket bekläds med enkupigt tegel eller möjligen *tjärpapp*. Ett fönster, spröjsat, på vardera långsidan samt ett fönster på den gavel som vetter mot sjön och Nora. Ingången är från denna gavel och en trappa leder upp till verandan och dörren till boden. Återhållen snickarglädje på gavelpelarna. Bodan är ouppvärmad och oisolerad. Då boden är rödfärgad (Faluröd) bör knutarna vara vitmålade, målning kan ske direkt på fodret.

Dess placering bör vara söder om och invid gångvägen mot grosshandlarvilla. Där den inte skymmer villan och odlingen. Bodan är försedd med en knutmonterad enkel belysning (stallykta). Bodan skall kunna ses i belysning från fastlandssidan. Inuti boden är däremot ingen belysning nödvändig.

På den gavel som vetter mot sjön och på verandan sitter en skylt med texten "ALNTORPS Ö". Texten är svart på vit botten och bör vara utförd med teckernsnitt a' la sekelskiftesstil. Texten skall vara så stor att den är synlig från ungefär 300 meters avstånd.

Bodan är enkelt inredd med ett par träbänkar utan ryggstöd (flyttbara). I boden är en utställning inredd som berättar om öns natur- och kulturhistoria, ägarna och arrendatorerna på ön. Bildmaterial som fotografier och kartor bör ges ett stort utrymme. För den tillfällige besökaren som färdas från Nora stad i riktning mot ön, förstärks upplevelsen över att färdas till en ö som gäst, men också som delaktig. I boden kan telefonautomat för mynt eller kort finnas (sponsrad av något företag). Det är lämpligt att det finns en låda/fack med information över ön att ta med sig.

Förslag till vad en utställning om ön kan innehålla. Fotografier och text är uppfodrade på inplastade plattor eller digitalt redigerade. Format mellan A2 och A1.

Karta över ön med natur och kultur.

En lättare variant ingår i förminskat skick ingår i det informationsmaterialet som besökaren kan ta med sig. Det är viktigt att besökaren får känslan av att befinna sig på en ö.

Naturen på Alntorps ö.

- Geologi, naturgeografi samt beskrivning av öns flora och fauna samt Norasjön.

I väntan på båten

- Gamla bryggan (1920-tal).
- Mänskor som väntar på båten.
- Anledning till besöket.

Alntorps öbor

- tar upp ägoförhållandena över tiden samt på ägare och arrendatorer (kartmaterial och fotografier).
- Livet på Alntorps ö.
- Sommargästerna.
- Utflykterna på ön.

Levande bygd

- Näringsfång.

Alntorps ö för noraborna

- Speglar öns betydelse för friluftslivet. Gamla fotografier från badet.
- Tankar om öns framtid.

En svunnen tid

- Odlingsspåren, jordbruket, odlingsröset m.m.
- Åkrarna förr
- Den första bebyggelsen.
- Öns roll under historien.

Båtar på Norasjön

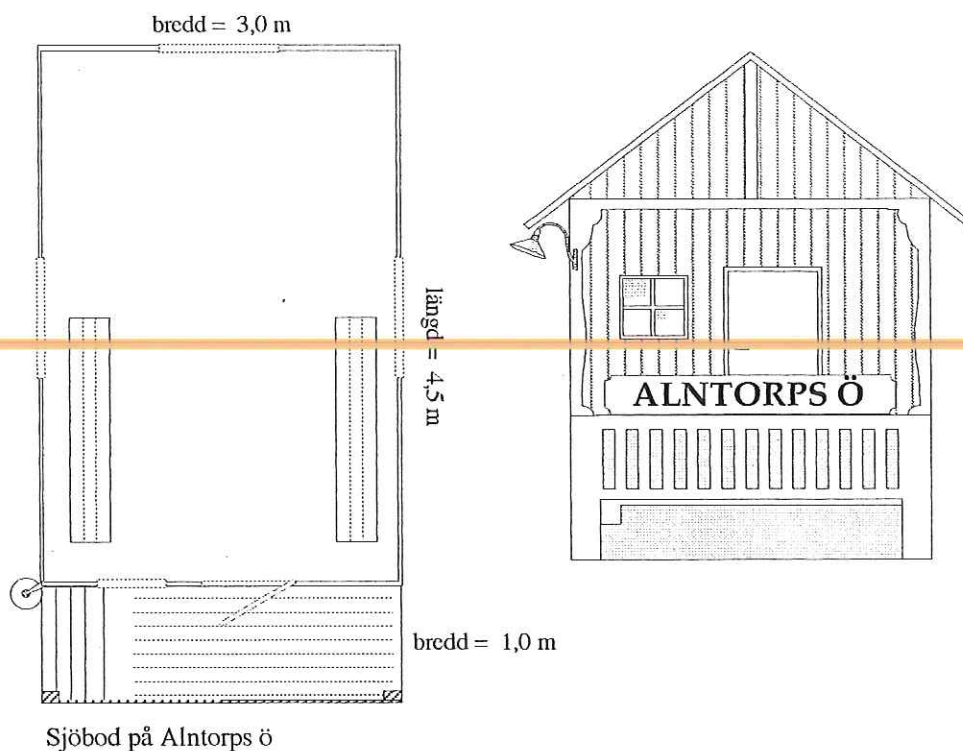
- Historik om båtarna och båtförbindelsen. (rester efter den gamla bryggan)
- Transporter med byggnadsmaterial.

Sommargästerna

- De första sommargästerna.
- De bofasta sålde varor från sitt jordbruk.
- Delning av fastigheten.
- Badhuset.

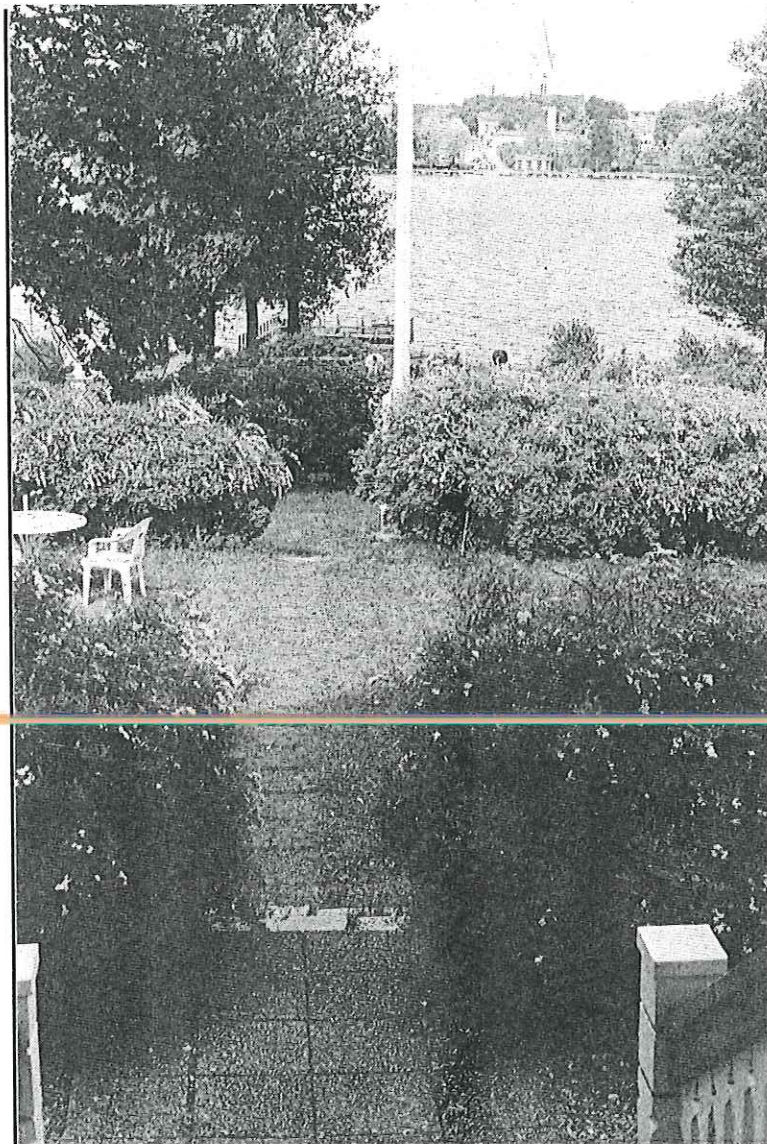
Alntorps ö

- Namnet Alntorps ö och vad ön kallats över tiden.

Trädgård, servering och försäljning

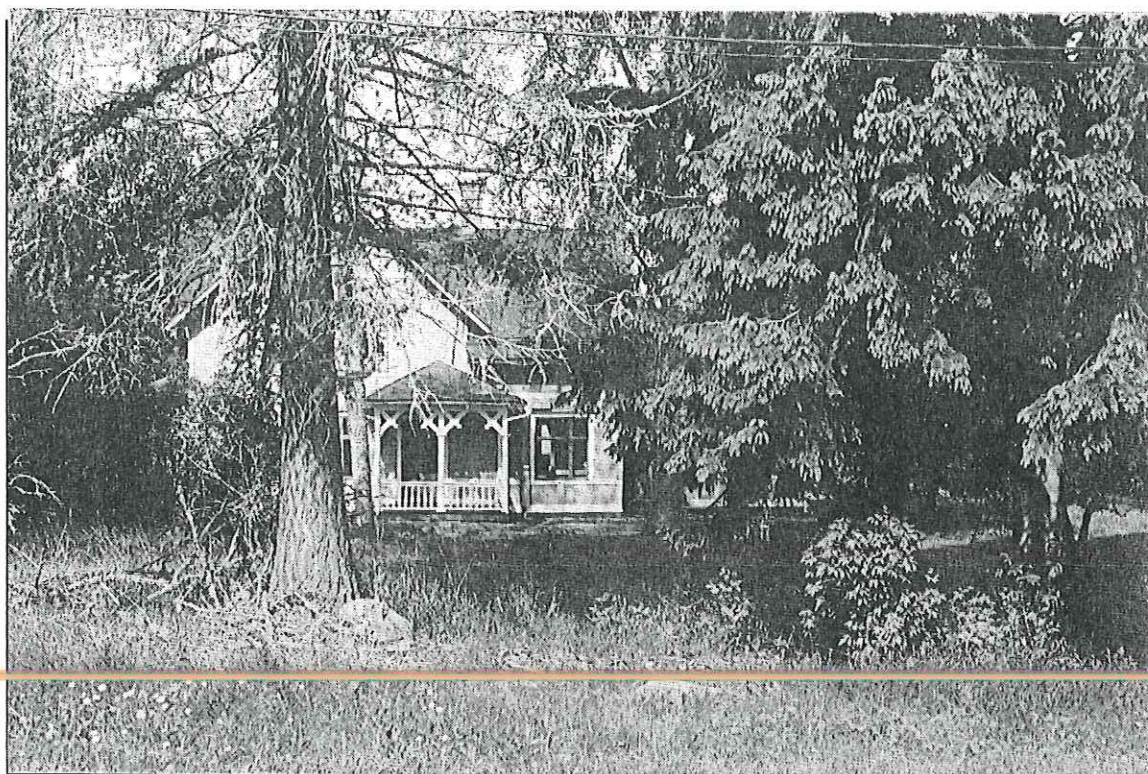
Det första intrycket efter landstigningen bör inte som idag vara - en minigolfbana som bryter in i gårdsmiljön. Golfbanan är viktig men med nuvarande placering måste den anses som felplacerad. Det är viktigt att man tidigt får ett intryck av en samlad gårdsmiljö. Därför bör en trädgård möta besökaren. Trädgården bör också utökas. På platsen för minigolfbanan har det förut varit en köksväxtodling (1920-talet). Det är lämpligt att förlägga en visning och försäljning av det sortiment av trädgårdsväxter som odlas på ön. Området kan lämpligen delas in i olika parceller för en besöksvänlig visning olika trädgårdsväxter. Parcellerna kan också delas in i olika teman, som tidsepoker eller trädgårdstyper.

Trädgården med sina relativt sent anlagda terrasser sedd från trappan till villan. En av de stora tillgångarna med denna servering/mötesplats är utsikten mot Norasjön. Häckarna bör därför klippas ner så lågt att man sittande kan njuta av den fantastiska miljön.

Öster om villan har de planterade träden växt sig alltför stora och en gallring bör ske bland dessa träd samtidigt som nya, lämpliga arter planteras. En syrenberå fanns tidigare vid husets sydöstra sida. Den bör återställas.

Fruktträdgårdens träd bör få en grundlig översyn. Träden bör beskäras på ett fackmässigt sätt. Beskärning skall ske succesivt. Fruktträd som är vildvuxna bör inte beskäras för hårt vid ett och samma tillfälle, resultatet blir då endast en stor mängd små skott. Vårdträdet, den gamla lönnen framför arrendatorsbostaden, skall naturligtvis finnas kvar. Någon beskärning är inte påkallad i dagsläget. Om beskärning kommer att bli nödvändig, då till exempel grenverket hotar att skadas av blåst, bör beskärning ske under vegetationsperioden. Lönn hör till de lövträd som är mest känsliga för svampangrepp vid och efter beskärning, ingreppet bör därför ske under den period då trädets motstånd mot svampangrepp är som störst, således under vegetationsperioden. Dock inte under savstigningen på våren.

Den tidigare gårdsplanen till villan planterades vid sekelskiftet 1900 med några parkträd. Dessa har nu växt sig så stora att de skuggar och skymmer byggnaden på ett sätt som ger associationer till storskog. Här behöver gallras och nyplanteras så att byggnaden kommer till sin rätt igen.

Ekonomibyggnaderna används

Lagården är i relativt gott skick varför det inte vore alltför kostsamt att ordningsställa den för djurhållning igen. Det vore mycket värdefullt att åter ha djur vid gården, dels underlättar det att hålla landskapet öppet, dels utgör det en stor attraktion för besökaren. Se vidare under nästa avsnitt.

Jordbruket återupptas

Jordbruket bör återupptas i någon form. Det vore en styrka om ett kombinerat jordbruk med både odling och boskapsskötsel kunde ske. Åkermarkens arrondering behålls samt dikenans utsträckningar. Dikena rensas och dikesrenarna slås (eller betas). Avfallet tas bort. Odlingsrösen röjs från sly och annan täckande vegetation. Stenarna skall synliggöras och ingen ny

sten bör lämpas på ett gammalt röse. Detta gäller även de rösen som ligger på öns sydöstra del, invid bergbranten och den gamla åkern.

Öppna diken i anslutning till åkermark rensas om det är behövligt. Den årliga tillväxten av gräs och örter slås av (lie, slaghack, slåtterbalk eller röjsåg). Höet bärgas och forslas bort. Lämplig tid för slåtter skall vara den på orten gängse alltså vid slutet av juli. Eventuellt betas diksrenarna. Riktad röjning bör ske om marken varit gödslad så att hundkex, älgört samt brännässla gynnats. I detta fall bör vegetationen slås under blomningen och avfallet transporterats bort så att ingen frösättning sker. Skogen vid den södra åkermarken tränger in från kanterna och de diken som fordoms utgjorde gräns mellan åker och skog är nu till största delen inneslutna i ett kraftigt slyuppslag. Det är viktigt att dessa diken får fortsätta att utgöra gräns mellan hävdad och ohävdad mark. När odlingen av den södra delen av ön återupptas bör dessa noteras. Fårstängslet bör justeras så att det följer dessa gamla strukturer.

Permanent bete bör hållas minst på en plats. Hagmarken sydost om ladugården är lämplig som betesmark, efter en relativt kraftig röjning. Hagmarken håller idag på att växa igen med björk och gran så att gräs och örter får för lite ljus. För att återfå en tät gräs-/örtflora bör detta område hägnas in, gallras och betas. Avgränsningen sker lämpligast efter 1955- års ekonomiska kartblad (även det ekonomiska kartbladet av år 1855 är av intresse). På dessa kartor ser man tydligast gränsen mellan hävdad mark och skog.

Där betestrycket bör vara stort är i hagmarken samt området söder om ladugården och öster om brukningsvägen från ladugården. Området söder om kiosken och ovanför de nordligt belägna sportstugorna skulle eventuellt passa som skogs-bete. Ett tidigt påsläpp ger ofta ett bättre resultat då den späda vegetationen faller djuren i smaken bättre. Uppväxande sly och busk som kreaturen inte rår på röjs bort manuellt. Kor, får och getter bör komma i första hand, hästar i andra. Ett blandbete med kor och får är att rekommendera, då dessa djurarter betar något olika och kompletterar varandra. Betesdjuren bör i så liten utsträckning som möjligt få tillträde till de stigar som besökaren väljer. På vissa partier uppstår annars lätt skador på stigen. Skogen på norra delen av ön, samt den äldre skogen på öns östra sida bör undantas från bete.

Stigen runt ön

En rundvandring på ön bör underlättas och då krävs på vissa sträckor en röjning av busk och sly, speciellt på öns östra sida där vegetationen ställvis är tät. Besökaren bör se sjön skymta fram under hela vandringen, emellanåt skall terrängen öppna sig och åkermarken breda ut sig. Upplevelsen skall växla mellan öppenhet och slutenhet i landskapet.

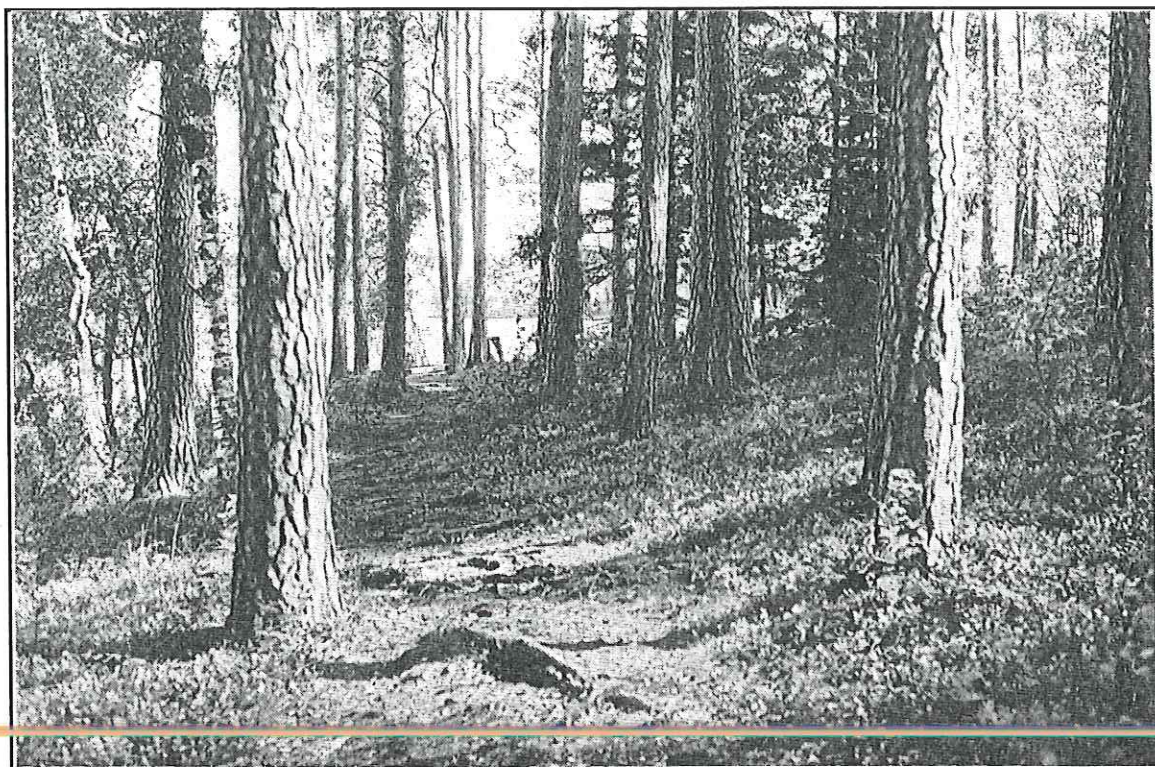
Utmed stigen från bryggan och norrut, jäms med åkermarken i öst står en rad av planterade relativt stora björkar (c:a 30 - 40 år) och i strandkanten en ridå av spontant uppkomna träd. Dessa träd utgör ett vindskydd för åker-/betesmarken men samtidigt skymmer utsikten över åkermarken från Nora stad. Ursprungligen har ingen trädrad funnits här.

En gallring bör ske av de spontant uppvuxna träden och slyet i strandkanten, man sparar endast större ask och al samt äldre björkar. De planterade björkarna kan stå kvar tills vidare, men ersätts inte av nya. På flera platser längs stigen, i synnerhet i områden där det växer större träd, exempelvis på den norra udden, korsas stigen av många trädrötter. Rötterna är på många ställen blottlagda och skadade. Man bör därför påföra ett slitlager på stigen. Slitlagret bör lämpligen bestå av lövflis som kan produceras i samband med röjningar av sly på ön.

Skogen.

Vad gäller skötseln av skogen kan sägas att hänsyn måste tas till de olika vegetationstypernas beskaffenhet. Det är skillnad mellan den sentida granplanteringen och den äldre skogen

på öns norra udde. Målsättningen för skötseln av skogen bör i första hand vara att hindra igenväxningsvegetationen från att breda ut sig. Men under de speciella omständigheter som det innebär om ett "demonstrationsjordbruk" kommer att bedrivas på ön, måste även skogsbruket underordnas helheten av det man vill visa fram. Man måste betrakta öns skog som en del av jordbruket. Ingen kalavverkning bör tillåtas någonstans på ön med tanke på den publika verksamhet som kommer att bedrivas där. Naturligtvis skedde och sker större eller mindre avverkningar och uttag ur skogen kontinuerligt på en gård. Ett mindre kontinuerligt uttag ur skogen är dock önskvärt för att gallra och trygga återväxten. Alla synliga åtgärder ska föregås av information till allmänheten om vad och varför man avverkar träd i ett område exempelvis. Vidare kunskapsinhämtning av äldre skogsbruksmetoder är önskvärt för att skötseln skall överensstämma med målen..

De stora träden står nära stigen som leder runt ön. Trädens känsliga rötter ligger ytligt och kan skadas när besökande vandrar förbi. Samtliga stigar bör ses över och förses med en slitbeläggning av förslagsvis barkflis från röjningar på ön.

Bäckfåran

Som första åtgärd bör röjning ske. Allt sly skall tas bort så att marken öppnas för mer solljus. Detta har en gynnsam inverkan på fältskiktet. I samband med röjningen och framåt bör området betas. De äldre odlingsspåren synliggörs på ett utmärkt sätt i en betesmark. Häsbete bör icke ske när trampskador lätt uppstår i den fuktiga marken. Lätt bete med får eller get rekommenderas. Marken i området är relativt känslig för erosion, ravinen samt de äldre odlingsspåren som utgörs av åkerparceller och grunda diken skadas lätt av kraftigt tramp.

Brukningsvägen.

Vägen som här förbinder den norra och södra åkermarken bör hållas framkomlig i sin hela

längd. Fårstängsel bör alltså justeras så att vägen antingen klipps eller betas i en obruten sträcka. De odlingsrösen som ligger i anslutning till brukningsvägen röjs fram och underålls årligen.

Odlingsrösen ungefär vid öns högsta punkt. Uppmärksamma platsen för stensplockade ytan och odlingsrösen. Området bör slyröjas och lämpar sig för betesdrift. Rövning bör även ske vid och omkring den igenlagda åker sydost om bergbranten så att ljus öppnas för marken och att dessa områden kan ses från Alntorpssidan, som hävdad mark. Ett alternativ är att området hålls som betesmark.

Vidare kunskapsinhämtning

En fortsatt kunskapsinhämtning bör kontinuerligt ske för att säkerställa en gedigen kompetens hos de som utformar och arbetar med de olika verksamheterna på Alntorps ö. Källor till kunskap om Alntorps ö finns hos både privatpersoner, arrendatorer, liksom i kamerala källor men även bouppteckningar kan ge upplysningar. Dokumentation av badets historia (gammalt fotomaterial m.m) är värdefullt. Historik om båtarna och transporter till och från ön liksom transporter på sjön av malm samt nitroglycerinförrådet under 1800-talet senare del. Om en genbank med äldre kulturväxter anläggs på ön är det naturligtvis av extra stort värde med kunskap om äldre trädgårds- och kulturväxter i regionen. Kunskapsinhämtningen om Alntorps ö bör inte enbart gälla själva ön utan även det omgivande vattnet med dess liv och utveckling. Vidare behövs en ökad kunskapsinhämtning vad gäller äldre skogsbruksmetoder.

Källor och litteratur

Otryckta källor

Korrespondens mellan C.E. Bergstrands arvingar och representanter för Nora stad 15/8 1925 - 24/1 1926. Privat ägo. Avskrifter av Annette Sand, Nora.

Ortnamnsarkivet, Uppsala

Nora kommuns arkiv, (NKA), Nora

Örebro läns museums arkiv (ÖLM), Örebro

Tryckta källor

Saxonarkivet (SA), Örebro stadsbibliotek, Örebro

Litteratur

Arrhenius, I och Lindqvist, C.A. *Landbrukspraktika*. I Arrhenii förlag, Stockholm. 1866.

Cnattingius, Alfild. *I Bergslagen för femtio år sedan*. P.A. Norstedt & Söners Förlag, Stockholm. 1926.

Johansson, Johan. *Om Noraskog. Äldre och nyare anteckningar*. Band 1-3. Stockholm, 1875-1884.

Johansson, Johan. *Noraskogs arkiv. Bergshistoriska samlingar och anteckningar*. Band 2-5. Ivar Hæggströms boktryckeri, Stockholm. 1893-95, 1895-97, 1901-03 samt 1927.

~~Larsson, Anders. Nora Socken Förr och Nu. Anteckningar från 1868-1882 av bergsmannen Anders Larsson. Bearbetning Åke Mossberg. Särtryck ur *Från bergslag och bondebygd* 1982. Kumla 1982.~~

Meding-Pedersen, Kerstin. Bergsmansgårdar vid Norasjön. *Hembygdsföreningen Noraskogs skriftserie nr 10*.

Morzelius, P. *Försök til en Beskrifning öfwer Nora och Lindes Bergslagers Fögderi uti Örebro hövdingedöme*. 1791.

Nora Sparbank 1835-1935. Minnesskrift. Nora Boktryckeri - Julius Kristiansson, Nora. 1935.

Ringström, Sven. Nora lasnidskommun. *Sveriges bebyggelse. Svensk statistik - topografisk uppslagsbok. Landsbygden*. Bokförlaget Hermes AB, Uddevalla 1961.

Tham, Wilhelm. *Lindesberg och Nora genom tiderna*. Senare delen. Oriel Blombergs nya Aktiebolag, Lindesberg. 1949.

Tidskrifter och rapporter

Nora Stads och Bergslags tidning. Nr 150, 22 december 1924.

Ekholm, Eva. *Översiktlig naturinventering 1974*. Länsstyrelsen i Örebro län, naturvårdsenheten, Nora kommun.

Kartmaterial och beskrivningar

Alntorps ö 1691, Gabriel Thoring. Kopia Lantmäteriet, Örebro.

Geografisk avmätning 1704, Jon Bergius. Ur: Tham, W. *Lindesberg och Nora genom tiderna. Senare delen*. 1949

Karta öfver Örebro län. Utgifven af Topografiska Corpsen 1844. Örebro läns museum. Ekonomiska kartan över Örebro Län 1865-67. Nora och Hjulsjö härad. Örebro läns museum.

Ekonomisk karta över Noratrakten 1925

Ekonomisk karta över Sverige (1:10 000), 10F 9b Sund 1958 (flygfoto 1955)

Ekonomisk karta över Sverige (1:10 000), 11F 0b Nora 1958 (flygfoto 1955)

Ekonomiska kartan (1:10 000), 10F 9b Sund (10591 10F 9b) 1982 (flygfoto 1980)

Ekonomiska kartan (1:10 000), 11F 0b Nora (11501 11F 0b) 1982 (flygfoto 1980)

SGU ser Aa Nr 56 Bladet "Nora". 1875. Örebro läns museum.

SGU ser Ae nr 6 Beskrivning till geologiska kartbladet Örebro NV. 1970

SGU ser Ae nr 6 (1:50 000) Geologiska kartbladet Örebro NV. 1970

SGU ser Ae nr 30 Beskrivning till jordartskartan Lindesberg SV. 1978

SGU ser Ae nr 30 (1:50 000) Jordartskartan Lindesberg SV. 1977